

OKULÖNCESİ EĞİTİMDE SÖZLÜ ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ VE DİN EĞİTİMİ

*İsmail SAĞLAM**

ÖZET

Çocuğun temel gelişim basamakları arasında bir uyumdan ve ahenkten bahsedilebilir. Çünkü bu gelişim basamakları genellikle bir paralellikte seyretmektedir. Biri çok gelişmiş iken, bir diğèrinin çok geride olduğuna pek rastlanmaz. Sözlü öğretim de çocuğun bütün bu gelişim basamaklarına hitap eden etkinlik türlerindedir. Okulöncesi eğitimde yaygın olarak kullanılan bu etkinliğin, çocuğun dinî ve ahlakî gelişimi açısından nasıl değerlendirileceği önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışmada bu konu üzerinde durulmaktadır.

RÉSUMÉ

Oral Teaching and Religious Education in Pre-School Education

On peut parler d'un accord et d'une harmonie à travers les domaine de développement essentiels de l'enfant, car ceux-ci sont réalisés parallèlement, on ne voit pas que l'un développe alors que l'autre s'arrête. L'instruction orale est l'une des activités qui comprennent tous ces domaine de développement. Cette activité qui se fait d'une façon répandue dans l'enseignement pré-scolaire est important, mais il faut prendre en considération sur le développement religieux et moral de l'enfant. Dans cet article ce problème est envisagé.

GİRİŞ

Okulöncesi eğitimi; özel rehberlik anlayışına uygun bir biçimde ve belirli metotlardan faydalanmak sûretiyle küçük çocukların bir küme içinde, özellikle yuvalarda veya anasınıfında gördükleri eğitimidir. Okulöncesi eğitimde, çocuğun kişisel kabiliyetlerinin gelişmesine,

* Arş. Gör., U. Ü. İlâhiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı

toplumsal alışkanlıklar kazanmasına ve karşılaştığı sorunları çözmesine çalışılır¹. Bu çalışmamızda "Okulöncesi eğitimi"nden genellikle 3-6 yaş arasındaki çocukların ağırlıklı eğitim kurumlarındaki eğitimini, yer yer de aile içerisindeki eğitimini kastediyoruz.

İnsanoğlu doğumundan ölümüne kadar eğitim ve öğretim faaliyetiyle iç içe yaşamak zorundadır. İnsan hayatının eğitim ve öğretime en fazla muhtaç olduğu dönemse okulöncesi dönemdir. Gelişim Psikolojisi kaynakları, çocuğun temel gelişim basamaklarından bahsetmekte² ve bu dönemde söz konusu temel gelişim ihtiyaçlarının ihmal edilmeden karşılanmasını önemle vurgulamaktadır. Bu konuda Cüceloğlu şöyle demektedir:

"...Çocuğun temel gereksinimleri karşılanmazsa çocuk kendinde bir eksiklik olduğunu düşünür ve kendi öz varlığından utanç duymaya başlar. Gereksinimleri karşılanmayan çocuk terk edilmiş çocuktur. Terk edilen çocuk da normal gelişimini tamamlayamaz; ihmal edilen gereksinimlerine denk bir gelişim aşamasındaki çocuk olarak kalır..."³

Gelişim Psikolojisi kaynaklarında çocuğun temel gelişim basamakları içerisinde; dil, zihin, beden, hareket, sosyal, duygusal, yaratıcılık ve bireysel yetenek gibi unsurların sayıldığını görmekteyiz. Bunlara dinî ve ahlakî gelişimi de ilave edebiliriz. Söz konusu gelişim basamaklarının çocukta inkişafını sağlayabilmek için, onun birtakım etkinlikler içerisinde çekilmesi gerekmektedir. Başka bir ifade ile, okulöncesi dönemdeki çocuğun bu gelişim yüzlerinin inkişafına yönelik etkinlikler düzenlenmesi ve bu etkinliklerin içerik olarak söz konusu hedefleri gerçekleştirmeye elverişli bir yapıda olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Okulöncesi dönem çocuğunun psiko-pedagojik yapısını da dikkate aldığımızda, okulöncesi eğitim aşamasında şu etkinliklerden yararlanılabileceğini söyleyebiliriz. Başka bir ifade ile okulöncesi eğitimed uygulanacak programların yapı taşları olarak şu etkinliklere başvurulmalıdır diyebiliriz.

- Sözlü öğretim etkinlikleri
- Oyun etkinlikleri
- Taklit etkinlikleri
- Özbakım ve pratik beceri kazandırma etkinlikleri
- Bireysel yetenek ve sanatsal kabiliyetleri geliştirmeye yönelik etkinlikler

¹ Alaylıoğlu, Ruşen ve ark. Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İst. 1976 s. 223.

² Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, 2. bs. İst. 1985, s. 31 vd. ; Ülgen, Gülgen ve arkadaşları, Çocuk Gelişimi, ME Basımevi, İst. 1992, s. 3 vd.; Sandsrom, C. I., Çocuk ve Gençlik Psikolojisi (Çev. R. Şemin) İÜEF Yayınları, İst. 1971, s. 7 vd.

³ Cüceloğlu, Doğan, İçimizdeki Çocuk, İst.-1994, s.122-123.

- Ahlakî tutum ve dinî davranış kazandırmaya yönelik etkinlikler

Yukarıda saydığımız bu etkinlik türlerinin her birinde, daha önce belirttiğimiz gelişim yüzlerinin inkişafına katkı sağlayacak motifler bulunmalı ve eğitim esnasında doğacak fırsatlar eğitimci tarafından bu yönde değerlendirilmelidir diyebiliriz.

Bu çalışmada ele almak istediğimiz sözlü öğretim etkinliklerine, bu bakış açısıyla yaklaşılmaya gayret edilecektir. Sözlü öğretim türleri nelerdir? Bunlar okulöncesi dönem çocuğuna neler kazandırabilir? Ayrıca bu etkinlikler çocuğun dinî ve ahlakî gelişimi ve eğitimi açısından değerlendirilebilir mi? İşte bu soruların cevabını aramaya çalışacağız.

A. SÖZLÜ ÖĞRETİM

Sözlü öğretim, özellikle okulöncesi eğitimde belli bir oranda kullanılması gerekli olan bir eğitim metodudur. Çünkü çocuğun hem diğer etkinlik türlerine yönlendirilmesinde hem de dil gelişiminin sağlanmasında sözlü öğretimi kullanma zarureti kendini göstermektedir. Ayrıca insanların birbirleriyle konuşmalarının, anlaşmalarının başlıca aracı sözdür. Eğitim ve öğretimde kullanılan metotlar olan; isticvap (soru-cevap), kıssa anlatımı, örneklendirme, ikna etme, tartışma, takrir⁴ vb. hep sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde yer alırlar.

Okulöncesi dönemde sözlü öğretim yoluyla çocuğun bütün gelişim alanlarına belli bir oranda katkı sağlamanın yanında; düzgün konuşabilmesini ve kendini ifade edebilmesini temin ederek dil gelişiminin önü açılabilir. Ayrıca yine sözlü öğretim etkinlikleri (şiir, hikâye masal vb. edebi türlerin dinletilmesi ve ezberden okutulması) vasıtasıyla iman ve ibadetle ilgili konuları aktarma, Hz. Peygamber (sav)'in hayatını anlatma, İslâm önderlerinin hayat hikâyelerini aktarma, helâl ve haram kavramlarını öğretme imkanı elde edilebilir. Çocuklara Kur'an'dan kısa sure ve ayetleri ezberden okutmayı ve duâ etmelerini sağlamayı da sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde değerlendirebiliriz.

Okulöncesi eğitimde etkin bir sözlü öğretimden bahsedebilmek için önce, çocukları etkisi altında tutan ana-babaların ve öğretmenlerin güzel konuşan, diksiyonları düzgün, zengin bir dil örneği verebilen kişiler olmaya gayret edip, sürekli kendilerini yenileyen kişiler olması gerekmektedir⁵. Daha sonra ise sözlü öğretimde çocuklara yönelik olarak kaleme alınmış şiir, hikâye, masal vb. çocuk edebiyatı türlerinden yararlanılabilir. Aynı zamanda çocuklara yönelik edebî türleri kaleme alan şahıslar da, gerek dil yönünden gerekse içerik

⁴ Geniş bilgi için bkz. Bayraktar, M. Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İst. 1989, s.31 vd. ;Öcal, Mustafa, Metodlar, Ank. 1990, s.240 vd.

⁵ Yakar, Fahri ve ark., Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı, İst. 1983, s.108; Yılmaz, Nahide, Anaokulu Öğretmeni Rehber Kitabı, İst. 1991, s.46.

bakımından okulöncesi eğitiminin seviyesini ve hedeflerini dikkate alarak, eserlerini meydana getirmelidirler. Eğer sözlü öğretim etkinliklerinde belirttiğimiz hususlara dikkat edilirse; hem çocukların yerel kısıtlama ve deyişlerden uzak, dil kurallarına uygun, arı bir anadil ile konuşmalarını temin edebileceğimizi⁶ hem de bu etkinlikler içerisinde (ileride bahsedileceği gibi) doğacak fırsatları değerlendirerek çocukların din eğitimlerine katkı sağlayabileceğimizi söyleyebiliriz. Şimdi söz konusu hedeflere hangi sözlü öğretim etkinlikleriyle nasıl varabileceğimizi belirtmeye çalışalım.

B. SÖZLÜ ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ VE BUNLARDAN YARARLANMA ŞEKLİ

Sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde yararlanacağımız çocuk edebiyatının başlıca türlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Şiirler, bilmeceler, ninniler, tekerlemeler
- Masallar, hikâyeler, fabllar
- Biyografiler, hatıralar, seyahatnameler, tarihi olaylar
- Diyalog (özellikle İslâmî bazı kelime ve kavramları işleyen)⁷
- Atasözleri, ayet ve hadis anlamları, dua

Yukarıda saydığımız bu edebî türler, okulöncesi çocuğun seviyesine uygun olarak düzenlenip, içerik olarak da okulöncesi dönem eğitiminin hedefi göz önünde bulundurulursa, etkin bir sözlü öğretim faaliyeti gerçekleştirmek mümkün olur kanaatindeyiz.

1. Şiir, Bilmece, Ninni ve Tekerleme

Şiir; vezinli veya vezin tesiri uyandıran ahenge sahip, kafiyeli veya kafiye tesiri uyandıran ses uyuşumu olan edebi eserlere verilen isimdir⁸. Şiire ilginin küçük yaşta başladığını ve insanın şiir okurken üzüldüğünü, duygulandığını ve zevk aldığını görmekteyiz⁹. Öyle ise bu edebi türün çocuğun dil gelişimi yanında dini ve ahlaki gelişimine de hizmet edecek şekilde kullanılmasının çok faydalı olacağı söylenebilir. Okulöncesi eğitim programında gündelik veya haftalık şiir saatine yer verilerek bu etkinlik gerçekleştirilebilir Anaokulu öğrencisi bazı çocuklara M. Asım Köksal'ın;

"Allah'tır ilk sözüümüz
İman dolu özüümüz
Uyanırken her sabah
Derim hemen Bismillah

⁶ T.C. MEB, OEGM Okulöncesi Eğitimi Dergisi, Ank. 1993, s.13.

⁷ Aynı yerler.

⁸ Doğan, D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Yeni Şafak Basımı, ts., ys., s. 1026.

⁹ Yakar, Fahri, age, s.108.

Bir şey yerken içerken
Kitabımı açarken
Yönelirim Rabbime

Kuvvet gelir kalbime”¹⁰

Şiirini okuyup dinlettiğimizde bundan çok zevk aldıklarını ve kısa zamanda ezberleyip yine büyük bir zevkle okuduklarını gördük.* Bu esnada çocuklara besmeleden, Allah'ın ismini anmanın gereğinden, Allah'ın insanlara nasıl yardım ettiğinden bahsetme fırsatını yakalamış olduk ve bunlardan çocuklara anlayacakları şekilde bahsetmeye çalıştık. Böylece çocukların küçük yaşta şiire karşı duydukları bu ilgiyi onların hem dil gelişimleri hem de din eğitimleri açısından değerlendirmiş olduğumuzu söyleyebiliriz.

Bilmece; bir şeyin vasıflarını, bazı özelliklerini söyleyerek adını buldurma oyunu¹¹, ninni; çocukları uyutmak için söylenen, manzum ve basit makamlı söz¹², tekerleme ise; masal ve halk hikayelerinin ekseriye başlangıç kısmında söylenen, daha çok manasız ses tekrarına çokça rastlanan söz¹³ şeklinde tarif edilmektedirler.

Şiirde olduğu gibi bilmece, ninni ve tekerlemeler yoluyla da, hem çocuğun gelişim alanlarının inkişafına katkı sağlamak hem de hayat tecrübesi kazanmasına yardımcı olmak mümkün olabilir. Seçilecek bilmece yapısına göre; insan, tabiat vb. varlıklara ilişkin bilgileri çocuğa aktarma fırsatı yakalanabilir. Örnek olarak aşağıdaki bilmeceyi ele alalım.

Ufacık mermer taşı
İçinde beyler aş
Pişirirsen aş olur
Pişirmezsene kuş olur

(YUMURTA)

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir bilmeceyi çocuklara sorulması ve ezberletilmesi durumunda, hem dilde beceri kazanmaları hem de yumurta, kümes hayvanları ve kuşlar hakkında bilgi edinmeleri mümkün olabilir. Eğitimci bu bilmeceyi sorup cevabını çocuklarla beraber bulduktan sonra, çocuklara kahvaltıda yumurta yiyip yemedikleri sorularak işe başlanabilir. Daha sonra yumurtanın

¹⁰ Çelebi, İlyas ve ark., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı 4, Salan Yay., İst. 1994, s. 9.

* Bu empirik çalışma araştırmacının aile çevresinde oluşturduğu, okulöncesi dönemdeki 8-10 kişilik bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir.

¹¹ Doğan, D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Yeni Şafak Basımı, ts., ys., s. 144.

¹² Doğan, age, s. 846.

¹³ Doğan, age, s 1057.

faydalarından bahsedilir, bu arada yumurta ile çoğalan kuşlardan ve kümes hayvanlarından bahsedilebilir. Eğer imkan dahilinde ise, civcivlerin yumurtadan nasıl çıktığını gözleme şansını çocuklara verilirse onlarda entelektüel tecessüsün uyanmasına da vesile olunabilir. Böyle bir atmosferde çocuğa Allah'ın yaratıcı oluşundan, yaratıklara olan şefkat ve merhametinden bahsedilebileceği gibi, bu yaratıkları insana nasıl faydalı olduklarından da bahsedilebilir. Böylece çocukta dini duygu ve düşüncenin oluşmasına ve Allah sevgisinin doğmasına imkan tanınmış olur. Örnek bilmede olduğu gibi diğer bilmece ninni ve tekerlemelerde de çocuğun hem dil gelişimini hem diğer temel gelişimlerini sağlayıcı, hem de hayatı tanıtıcı ve dini gelişimine katkı sağlayıcı fırsatlar elde edilerek değerlendirilebilir. Bu şekildeki bir yaklaşım, söz konusu etkinliklerin çocuğun dini gelişiminde kullanılabileceğini mümkün kılmaktadır denilebilir.

2. Masal ve Hikaye

Masal, hikâye ve fabllar da, çocuğa özgü anlam ve içerik bulunduğu müddetçe bizi okulöncesi eğitiminin hedefine vardiyecek edebî türlerdir. Masal, genellikle olağanüstü kahramanlara yer verilen, hayali, kulaktan kulağa anlatılan ve günümüze kadar gelen halk hikâyeleridir¹⁴. Masal anlatımından gerekli verimi alabilmek için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunların başında uygun metin seçimi ve anlatıcının hazırlığı gelmektedir. Yine masal anlatımında yardımcı bazı materyallerden yararlanılabilir. Kitaplar, kartlar, resimler, kuklalar, yapma hayvanlar çocuğun ilgisini artırabilir. Ayrıca masal saatinin geldiğini bildiren bazı sembollerin kullanılması; meselâ bir renkli lambanın yakılması, bir fon müziği veya herhangi bir ezginin çalınması, çocuğu ruhen masal dinlemeye hazırlayabilir¹⁵.

Hikâye ise; bir olayı veya macerayı sırasıyla anlatma, nakletme anlamındadır¹⁶. Masal daha çok hayal mahsulü iken; hikâye vuku bulan gerçek bir olayı veya gerçeğe yakın bir olayı nakletme tarzında anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan birçok hikâyeyi (kıssayı) ve edebi bir tür olarak hikâye yazarlarının kaleme alınmış oldukları eserleri buna örnek olarak gösterebiliriz. Hikâye anlatımında da çocukların yaşları, merakları ve ilgileri göz önünde tutulmalıdır. Dil ve içerik olarak iyi bir hikâyenin seçimi, anlatacak olan kişinin hazırlık yapması, jest ve mimiklerle, diğer destekleyici materyallerin kullanılması verimi artırabilir.

Destekleyici materyal olarak kartonlardan çocukların boyunda kesilip boyanmış, çocukların başını sokup, hikâye kahramanını

¹⁴ Yakar, Fahri, age, s.116.

¹⁵ Bkz. Sınar, Alev, Okulöncesinde Masal (Makale) 9.YA-PA Semineri, Ank. 1993,s.329 vd.

¹⁶ Ergin, Muharrem, Büyük Türk Sözlüğü, İst. ts., s.528, 722.

canlandırabilecekleri şekilde hazırlanmış malzemeler kullanılabilir. Bu malzemelerin kullanılması hikâyeye olan ilgiyi artırabilir. Ayrıca hikâyeye anlatımında kullanılan bu malzemeler yukarıdan aydınlatılabilir. Yine hikâyede figüran olarak geçen bazı insan, hayvan veya nesnelere, kesilmiş kartonlarla canlandırılabilir. Bunların, anlatımda rahatlıkla kullanılmasını temin için çeşitli panolar, torbalar ve cepli hikâyeye önlükleri kullanılabilir¹⁷.

Yukarıda anlatılan teknikler fabl için de kullanılabilir. Ancak fabllar, hikâyeye ve masala göre biraz daha ileri yaş seviyesini gerektirmektedir. Anaokulu seviyesinde fabl; masal ve hikâyeye göre daha zor anlaşılacaktır¹⁸. Fakat fabl, öğretici maksatlı hayvan hikayesi olarak tarif edildiğine göre¹⁹ yine de soyut fikirleri somutlaştırarak anlattığı için fabllara konu olan hayvan ve nesnelere anaokulu çocuğunun, bildiği ve tanıdığı varlıklardan seçilirse, ayrıca sadece anlatım değil, yardımcı materyaller de kullanılarak, canlı bir şekilde çocuğa aktarılmaya çalışılırsa, zamanla çocuğun fabl dinlemeye ve anlamaya başlayıp zevk duyacağını söyleyebiliriz²⁰.

Bütün bu etkinlikler yapılırken seçilecek hikâyeye, masal veya fablın içeriğine göre ve eğitimcinin kişisel becerisine göre, çocuğun hem temel gelişim alanlarına hem dinî eğitimine katkı sağlamanın yanında, hem de milli kültürümüzü aktarma fırsatı elde edilebilir. Yukarıda verdiğimiz şiir ve bilmece örneklerindeki yorumlama yöntemiyle, çocuğun din eğitimine katkı sağlamada masal ve hikâyeye anlatımı da kullanılabilir.*

3. Biyografiler, Hatıralar ve Tarihi Olaylar

Yine sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde; biyografiler, hatıralar, seyahatnameler ve tarihi olaylar önemli yere sahiptirler. Çocukların şahsiyetlerini geliştirme, örnek şahsiyet sunma, cesaretli ve atılgan olmalarını sağlama ve birçok müspet tutum ve davranış sahibi haline gelmelerinde, bu tür sözlü edebiyat türlerinin yerinin önemli olduğu kanaatindeyiz. Çocukların her yaşta kahramanlara ilgi duymaları ve büyüklere karşı hayranlıklarının oluşu²¹ bu edebî türlerden yararlanmayı gerekli kılmaktadır diyebiliriz.

¹⁷ Dinçer, Çağlayan Atilla, Okulöncesinde Hikâyeye Anlatma Teknikleri (Makale), 9.YA-PA OEYS, Ank. 1993, s.385 vd.; Yakar, Fahri, age, s.120.

¹⁸ Yakar, Fahri, age, s.122, Krş. Demiray Kemal, Çocuk Edebiyatı Antolojisi, s.230 vd.

¹⁹ Doğan, age, s 362

²⁰ Bu konuda; Beydeba, Kelile ve Dimne, (Çev. Ömer Rıza Doğrul, Muallim Ahmet Halil Kitabevi 1941 ts.); La Fontaine'in Masalları (iki kitap) (Çev. Orhan Veli Kanık), Doğan Kardeş Yayınları, 1948; Sadi Şirazi, Boston ve Gülistan , (Çev. Hikmet İlyadin) MEBK, 1946) başlıca istifade edilecek eserler olarak zikredebiliriz.

* Şiir ve bilmeceye oranla masal ve hikaye metinleri çok uzun olduğundan makale sınırları içerisinde örnekleme yapılamamıştır.

²¹ Demiray, a.g.e, s.439

Özellikle çocukların ileri ki hayatlarında kendilerine rehber edinecekleri şahsiyetlerin biyografilerini, hatıralarını ve seyahatlerini anlatarak önlere bir model konulabilir. Yine milletimizi ve düşünce yapımızı çok yakından ilgilendiren tarihi olaylar kısaca aktarılarak çocukların milli ve dini kimliklerinin oluşmasına katkı sağlanabilir. Meselâ, başta Hz. Peygamber (sav) olmak üzere birçok peygamberin hayatı, sahabenin hayatı, Fatih Sultan Mehmet, Battal Gazi vb. şahsiyetlerin hayatlarıyla, Bedir Savaşı, Uhud Savaşı, Mekke'nin Fethi, Malazgirt Zaferi, İstanbul'un Fethi, Kurtuluş Savaşı vb. tarihi olaylar çocukların anlayabileceği dil ve uslûpla onlara anlatılarak, bu hedefin gerçekleşmesine çalışılabilir.

Bunun faydasını ve etkisini 1994 yılında, doğum tarihleri 1989 ve 1991 olan okulöncesi dönemde bulunan iki çocuk üzerinde, müşahede etmiş durumdayız:

"Söz konusu çocuklara sözlü olarak Hz. Peygamberin hayatını, çocuklar için yazılmış İslam Tarihi serilerinden istifade ederek her akşam yatmadan önce bölüm bölüm anlatmaya başladık. Konularımız ilerledikçe dinlemekten zevk aldıklarını, her akşam anlatım zamanını sabırsızlıkla beklediklerini gördük. Bununla beraber konularımız içerisinde geçen Hz. Hamza, Hz. Ömer gibi şahsiyetleri taklit ettiklerini, onların rolüne girerek oyun oynadıklarını gördük."

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi çeşitli biyografiler, hatıralar ve tarihi olaylar gerek ailede gerekse anaokulunda çocuklara anlatılarak hem kültürel mirasımızdan haberdar olmaları, hem de model alacakları şahsiyetleri tanımaları sağlanabilir. Yapılacak bu tür sözlü öğretim etkinliklerinin, çocuğun şahsiyet kazanmasına, sosyal ve duygusal açıdan olumlu tavır geliştirmesine katkı sağlayacağı da söylenebilir²². Ancak bütün bu anlatımlarda anaokulu yaşındaki çocuğa özgü bir üslup ve yöntemin kullanılması gereği hiç bir zaman unutulmamalıdır.

4. Ayet, Hadis ve Duâ

Sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde; çocuklara dua etmesini öğretme, bazı ayet ve hadisleri metin veya anlam olarak ezberden okumalarını öğretme etkinliklerini de sayabiliriz. Bunun gerekli olduğunu ve çocuk üzerinde olumlu etkileri olacağını söyleyebiliriz. İ. Hakkı'nın, yaklaşık altı yaşına kadar çocuğa Kelime-i Tevhidi, Ayete'l Kursiyi, Haşr sûresinin son ayetlerini ve Mü'minûn suresinin 116. ayetinin ezberletilmesi gerektiğini belirtmesinden²³ geleneksel eğitimimizde bu uygulamanın

²² Krş. Demiray, a.g.e, s.441 vd.

²³ İ. Hakkı, Mürşidü'l-Müteehhilin, vr. 31 b.; Geniş bilgi için bkz.: Özyılmaz, Ömer, Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya Göre Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa 1990, s. 91.

olduğunu görmekteyiz. Çocuğun kolayca ezberleyebileceği bu tür Kur'an bölümlerinin yanında, kısa dua cümleleri ezberlettirerek dua etmelerini böylece kutsalı (Allah'ı) hissetmelerini²⁴ de temin etmek gerekmektedir. Bu etkinlikler yapılırken okulöncesi dönemdeki çocuğun gelişim seviyesi dikkate alınarak, zorlayıcı ve bıktırıcı bir tarzdan kesinlikle uzak durulmalıdır. Kazandırılmak istenen bu bilgiler uzun bir zamana yayılarak çocuğa bu açıdan zengin bir çevre oluşturulmalıdır. Aşağıdaki gözlemimiz bu açıdan yol gösterici olabilir.

"1 Temmuz 1994-30 Ağustos 1994 tarihleri arasında bir camide geçici olarak İmam-Hatiplik görevi yaptım. Ortamın müsait olması dolayısıyla, özellikle akşam ve yatsı namazlarına cemaat ailece gelmekteydiler. 1989 doğumlu okulöncesi dönemde bulunan bir çocuk da vakit namazlarında camiye devam edenlerin arasında idi ve namazda okunan Fatıha ve diğer sûreleri takip etmekteydi. Gerek bu takip sonucu gerekse namaz dışında biraz bu sûre ve duâları ezberlemesi için gösterilen ilgi sonucu, söz konusu duâ ve sûreleri ezberlediğini gördük. Hatta bir seferinde caminin bahçesinde çocuklarla imam-cemaat oyunu oynadıklarını ve kendisinin imam olup çocukları da arkasında cemaat yaparak iki rekatlı bir namazı sesli olarak güzelce kıldıklarını müşahade ettik."

Bu gözlemden çıkaracağımız bazı sonuçlar vardır. Söz konusu uygulamada Montessori'nin "*öğrenmede bazı teknik sınırlamalar dışında, çocuğa müdahale edilmemesi böylece de potansiyelin ortaya çıkması*" ilkesi²⁵ ile B. F. Skinner'ın "*zenginleştirilmiş çevre içinde programlı bir öğretim yapma*" ilkesinin²⁶ bileşkesini görmekteyiz. Böylece de ilk bakışta gayet zor gibi görünen bilgileri çocuğun rahatça elde ettiğini görmekteyiz.

Çocuk dua ilişkisine gelince, çocuğun dua vasıtası ile kutsalı hissedebileceğini daha önce söylemiştik. Çünkü dua, Allah'a yalvarma, Allah'tan dilekte bulunma, niyaz ve yakarma anlamlarına gelmektedir²⁷. Dolayısı ile çocuğun küçük yaştan itibaren dua ile Allah'a yönelik bağlanması, istek ve arzularını O'na büyük bir içtenlikle arz etmesi ruhi yönden de huzur içinde olmasını temin edebilir²⁸.

²⁴ Çocuklara Kutsalı anlatma konusu için bkz.Grunwald, George, Philosophie Pedagogik, Paderborn, 1971, s. 45; Bilgin, Beyza, İslâm ve Çocuk, s.131.

²⁵ Orem R.C., Montessori Her Method and the Movement Capricorn Books, G. P. Putnana's Sons New York, 1970, s.12.

²⁶ Oktay, Necla, Okulöncesi Eğitimin Batıda Başlaması ve Gelişmesi (makale), YA-PA OEYS II-III, İst. 1985 s.151.

²⁷ Doğan, age, s. 304.

²⁸ Ay, M. Emin, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, Ank. 1987 s. 125.

Hız. Peygamber.(sav)'in de çocuklara duâ öğrettiğini görmekteyiz. Bir seferinde Kays İbnu Sa'd İbn Ubade isimli çocuğa, Hız. Peygamber (sav)'in: "*Sana Cennet kapılarından birini öğreteyim mi?*" dedikten sonra, "*Allah'tan başka güç ve kudret sahibi yoktur*" cümlesini öğrettiğini"²⁹ bir örnek olarak zikredebiliriz. "*Allah'ım! fakirlikten, cimrilikten, aşırı yaşlılıktan, dünyanın kötülüklerinden ve kabir azabından sana sığınırım*" duâsının sahabe tarafından çocuklara öğretildiğini görmekteyiz³⁰.

Bu örnekleri de dikkate alarak; çocukların ahlâklarının düzgün, rızıklarının bol, zihinlerinin açık, vücutlarının sağlık ve sıhhatte olması, yurdumuzu ve milletimizi her türlü kötülüklerden ve afetlerden korunması için Allah'a dua etmelerini öğretmenin, hem çocukların Allah'ın varlığını hissetmelerini sağlayacağını hem de Allah'a inanıp güvenmelerini temin edeceğini söyleyebiliriz.

Fakat çocukların gelişim özelliklerini ve pedagojik yöntemleri dikkate almadan yapılacak uygulamalar, hiç bir bilgi ve davranışın kazandırılmasında olumlu netice vermeyeceği gibi duâ, süre, ayet, metin ve anlamlarını hatta bazı atasözlerini anlatma ve kavratmada da sonuç vermeyeceği düşüncesinde olduğumuzu belirtmek isteriz.

5. Diyalog

Okulöncesi eğitim hedeflerine varmada, faydalanılacak diğer bir sözlü öğretim etkinliği ise "diyalog" dur. Diyalog; iki veya daha fazla kişinin bir konu üzerinde karşılıklı konuşmalarıdır³¹. Çeşitli hikâye, masal ve piyes gibi unsurların içerisinde diyalog yoluyla çocuğu okulöncesi eğitiminin hedeflerine taşımaya ve dini gelişimini desteklemeye çalışılacağı gibi, eğitmenin çocukla karşılıklı soru-cevap şeklinde konuşmasıyla da bu hedefe ulaşmak mümkün olabilir.

Bu konuda İ. Hakkı'nın, **Urvetu'l İslâm** isimli eserinin, **Cevahiru'l İman** bölümü örnek alınabilir. Müellif söz konusu eserinde şu soruları sormakta ve cevaplarını vermektedir.

- **Mümin misin?**

- *Elhamdülillah şeksiz-şüphesiz müminim.*

- **Ne zamandan beri müminsın?**

- *Kalu bela" gününden beri müminim.*

- **İmanın temeli nedir?**

- *"Lâ ilâhe illâllah Muhammedun Resullullah" sözüdür.*

²⁹ Tirmizi, Da'vet, 141.

³⁰ Buhârî, Cihad,25; Nêsâî, İsti'âze,6;Tirmizi, Da'vet, 124.

³¹ Ergin, Büyük Türk Sözlüğü, s.287.

- Kimin zürriyetindensin?

- Adem (A.S)'in zürriyetindenim.

- Kimin milletindensin?

- Hz. İbrahim (A.S)'in milletindenim.

- Kimin ümmetindensin?

-Peygamberlerin sonuncusu Hz.Muhammed (sav)'in ümmetindenim³².

Ahmet Hamdi Akseki ise, çocuklara Allah, Peygamber, Din ve Kur'an gibi konular hakkında bilgi vermek için şu diyalog örneğini sunmaktadır:

- Seni kim yarattı ?

- Beni Allah yarattı.

- Sen nesin, dinin nedir ?

- Müslümanım, dinim İslâm'dır.

- Kimin kulusun ?

- Yalnız Allah'ın kuluyum.

- Peygamberin kimdir ?

- Hz. Muhammed (sav)'dir.

- Kur'an nasıl bir kitaptır ?

- Allah kitabıdır. Onun içindeki sözler hep Allah'ındır.

- Onu bize kim getirdi ?

- Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) getirdi³³.

Yukarıdaki diyaloglar örnek alınarak, çocuklara bunun paralelinde bazı bilgilerin verilmesiyle, çocuğa başta iman esasları olmak üzere, bir çok konuyu öğretmek, İslâmî kavramları bellemesini sağlamak, helâl haram konusunda bilgi sahibi yapmak, İslâmî kimlik ve şahsiyet kazandırmanın alt yapısını oluşturmak mümkün olabilir. Bütün bunların yanı sıra düzgün konuşma, kendini ifade etme, söz söyleme adabını öğrenme gibi konularda da bu ve benzeri yollarla çocuk, bir çok olumlu bilgi, tutum ve davranış kazanabilir.

SONUÇ

Sonuç olarak diyebiliriz ki; hem okulöncesi eğitim, hem bu eğitimde sözlü öğretim etkinliklerinin kullanılması, hem de bu etkinlikler içerisinde Din eğitimi motiflerinin bulunması önemli bir

³² İ. Hakkı, Urvetü'l İslâm (Çev. Ömer Özyılmaz, Osmanlılar Döneminde Çocuklara Öğretilen İslâm), Furkan Ofset, Bursa 1991, s.12 vd.

³³ Akseki, A. H., Yavrularımıza Din Dersleri, İst. 1948, c.I s.2-3; Özyılmaz, İslâma'a Göre Çocuk Terbiyesi ve Psikolojik Temelleri, Bursa 1995, s. 85.

konudur. Ancak en az bunun kadar önemli olan başka bir husus ise bütün bunları yaparken okulöncesi dönem çocuğunun gelişim özelliklerinin eğitimci tarafından bilinip dikkate alınmasıdır.

Ayrıca memleketimizde okulöncesi eğitimin yaygınlık seviyesini gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkarmak gerekmektedir. Bunun için de bu konudaki sorunların çözüme kavuşturulması sağlanmalıdır³⁴. Bu hedefin gerçekleştirilmesinin yanında dikkate değer başka bir konu ise, okulöncesi eğitimi üniteleri içerisinde³⁵ çocuğun pratik hayatta karşılaştığı dini davranışları (düğün, mevlit, ramazan ve kurban bayramı, hacı uğurlama ve karşılama, cami ve işlevi gibi) konu alan ünitelerin yerleştirilmesidir. Bu durumda tabii ki bu üniteleri işleyecek olan öğretmenleri yetiştiren eğitim kurumlarının programlarında da ilgili düzenlemelerin yapılması zarureti ortaya çıkmaktadır. Din eğitiminin özel öğretim metotları ve dini bilgiler içeren derslerin, okulöncesi eğitime öğretmen yetiştiren kurumlarda okutulması gerekecektir.

Netice itibariyle dini gelişimi destekleyici söz konusu etkinliklerin anaokullarındaki sözlü öğretim etkinlikleri içerisinde (diğer etkinlikler içinde de olabileceği gibi), çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak verilmesi gerektiğini ve bunun nasıl yapılacağına örneklerini sunmaya çalıştığımızı, ayrıca bunun için ihtiyaç duyulacak düzenlemeleri sonuç bölümünde belirtmeye çalıştığımızı söyleyebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

AKDEMİR, Rıza; Bir Avuç Masal, DİBY. Ank. 1991.

AKSEKİ, Ahmet Hamdi; Yavrularımıza Din Dersleri, İst. 1948.

ALAYLIOĞLU, Ruşen ve arkl.; Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İst. 1976.

ARI, Meziyet; Çocukta Zaman Kavramının Gelişimi (tebliğ), 9. YA-PA OEYS. İst. 1993

AY, M. Emin; Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, Ank. 1987 s. 125

BAŞARAN, İ.Ethem; Eğitim Psikolojisi, Ank.1984.

Eğitime Giriş, Ank.1992.

BAYRAKTAR, M. Fakuk; İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İst. 1989.

BAYMUR, Feriha; Genel Psikoloji, Ank. 1982.

³⁴ Bu konudaki sorunlar için bkz. Konaklı, Nurettin, Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Sorunları (makale), 9. YA-PA OEYS, Ank. 1993 s.30; Okulöncesi Genel Müdürlüğü Okulöncesi Eğitimi Dergisi, Ank. 1993 s. 40-46.

³⁵ Okulöncesi eğitimi üniteleri için bkz. 21 Ağustos 1989 tarih ve 2293 sayılı Tebliğler Dergisi.

- BEYDEBA; Kelile ve Dimne (Çev. Ö. R. Doğrul).ys. 1841.
- BİLGİN, Beyza; Beyza Teyzededen Hikayeler I-V, Ank. 1989..
- _____, İslâm ve Çocuk, DİBY. 2. bs. Ank. 1991
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit; Eğitim Psikolojisi, Ank. 1982.
- BUHARİ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail; el- Camiu's- Sahih, I-VIII, İst. 1979 (ofset).
- CÜCELOĞLU, Doğan; İçimizdeki Çocuk, İst. 1984.
- ÇELEBİ, İlyas ve arkl.; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 (Ders Kitabı), İst. 1994.
- DEMİRAY, Kemal; Çocuk Edebiyatı Antolojisi, İst. 1977.
- DİNÇER, Çağlayan Atilla; Okulöncesinde Hikaye Anlatma Teknikleri (tebliğ), 9. YA-PA OEYS Ank. 1993.
- DOĞAN, D. Mehmet; Büyük Türkçe Sözlük, Yeni Şafak Basımı, ts., ys.
- ERGİN, Muharrem; Büyük Türk Sözlüğü, İst. ts.
- İBRAHİM HAKKI, Erzurumi; Mürşidü'l-Müteehhilin, Süleymaniye, Hacı Mahmud 3316. Urvetü'l İslâm "Osmanlılar Döneminde Çocuklara Öğretilen İslâm" (Çev. Ömer Özyılmaz) Bursa 1991.
- KONAKLI, Nurettin, Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Sorunları (makale), 9. Ya-Pa OEYS, Ank. 1993 s.30; 6
- MART, Ömer; Eğitim Psikolojisi Maarif Basmevi İst. 1956.
- NESAİ, Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb; es-Sünen I-VIII, Kahire, 1964.
- OREM, R. C.; Montessori Her Method and the Movement Capricorn Boales, G.P. Putnanas Sons, New York, 1970.
- ÖCAL, Mustafa; Temel Eğitim ve Ortaöğretimde Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar TDV. Yay. 2.bs. Ank. 1991.
- ÖZTÜRK, Hüseyin; Derviş Dedenin Dilinden İman Prensipleri, TDVY. Ank. 1984.
- ÖZYILMAZ, Ömer; Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya Göre Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Bursa 1990.
- _____, İslâm'a Göre Çocuk Terbiyesi ve Psikolojik Temelleri, Bursa 1995.
- SADİ, Şirazi; Baston ve Gülistan (Çev:Hikmet İlyadın) MEBK, Ank.1986.
- SANDSTRÖM, C.I.; Çocuk ve Gençlik Psikolojisi (Çev:R. Şemin) İÜEFY. İst. 1971.

- SINAR, Alev; Okulöncesinde Masal (tebliğ), 9. YA-PA, OEYS, Ank. 1993.
- TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre; es-Sünen I-V, (thk.) M.A. Şakir) Kahire ts.
- ULCAY, Sema; Okulöncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program, 1. bs. İst. 1983.
- ÜLGEN, Gülten ve ark.; Çocuk Gelişimi, İst. 1992.
- VERGOTE, A; Çocukta Din (Çev. E. Fırat), AÜİFD. XXII, Ank. 1978.
- YAKAR, Fahri ve ark.; Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı, İst. 1983.
- YAVUZER, Haluk; Çocuk Psikolojisi, 2. bs. İst. 1985.
- YAZGAN, Bestami; Çocuk Şiirleri, TDVY. Ank. 1991.
- YILMAZ, Nahide; Anaokulu Öğretmeninin Rehber Kitabı, İst. 1991
- ZEBİDİ, Zeynüddin Ahmet b. Abdillatif; Tecrîd-i Sarih Tercüme ve Şerhi, (Çev. Ahmed Naim, Kamil Miras) DİBY, Ank. 1979
- ANAOKULU-ANASINIFI ve UYGULAMA SINIFI YÖNETMELİĞİ, ME Bas. Ank. 1993.
- ANASINIFI VE ANAOKULU ÖĞRENCİSİNİN GÖZLEM DOSYASI (4-5-6- Yaş Çocuğu) İst. ts.
- OKULÖNCESİ ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI, ME Bas. İst. 1989.
- OKUL-ÖNCESİ EĞİTİMİ ÖNEMİ VE SORUNLARI, Ank. 1968.
- OKULÖNCESİ EĞİTİMİ PROGRAMI, MEGSB, İst. 1989.
- T.C. MEB, OKULÖNCESİ EĞİTİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ OKULÖNCESİ EĞİTİMİ DERGİSİ Ank. 1993.
- OKULÖNCESİ EĞİTİMİ, TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU. Ank.1977.
- UNESCO STATİSTİCS 1990.
- YA-PA OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ. II-III, İst.1985.
- YA-PA 4. OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ Ank. 1986.
- YA-PA 5. OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ. Antalya 1987.
- YA-PA 6. OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ İst. 1989.
- 8.YA-PA. OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ Bursa 1992.
- 9.YA-PA. OKULÖNCESİ EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMA SEMİNERİ Ank. 1993.